

מראי מקומות - סנהדרין ע"ח

דורשין דנפש, האם משמעותו נפש גמור או מקצת נפש, ולפי המשמעות בא "כל" לרבות או למעט. אבל החי' הר"ן כל דאי"צ לזה, דבאמת לשון "כל" יש ב' משמעות, יש כל שהוא כולל כל דבר, כגון כל צפור טהורה תאכלו, ויש במשמעותו מקצת הדבר, כגון לא תחי' כל נשמה. ומשום הכי פליגי בכל נפש אדם אם הוא כללות הנפש, או מקצת

נפש, וכ' דזה נכון [ולכא"ר צ"ע, סכ"ס במה פליגי, אם באמת מצינו הב' משמעות לחיבת כל, א"כ למה רבנן דרשי לרבות וריב"ב דרש למעט, וצ"ע. ואולי יש ליישב זה בקו' אחרת, דהגמ' בהמשך פי' דנח' רבנן וריב"ב בסברא, אם מדמין גוסס בידי אדם לגוסס בידי שמים או לטריפה. ולכא"ר ק', הרי נח' בדרשה, וא"כ מה שייך לומר דנח' מסברא. ואולי הא גופא, מחלוקתם הוא איך לדרוש ה"כל", ומחלוקת הוי מחמת הסברות שהביא הגמ', וצ"ע].

(ד) גוסס בידי שמים לא אתעביד ב' מעשה, האי אתעביד ב' מעשה - פי' היד רמה, א' כיון דהאי לא אתעביד ב' מעשה מקמי הכי, לכן אשתכח דכולי' בידי' דהאי הוא דאתעביד, אבל האי גוסס בידי אדם אתעביד ב' מעשה מקמי הכי. (ב) גוסס בידי שמים לא אתעביד ב' מעשה מקמי הכי, ומשו"ה ליכא למחשבי' כגברא קטילא, האי אתעביד ב' מעשה, וכסימני טריפה דמי [וצ"ע כוונתו].

(ה) טריפה מחתכי סימנים, הא לא מחתכי סימנים - פי' היד רמה בשם אית דאמרי, דבגוסס בידי אדם לא נראו בו סימני טריפה, וא"כ אפשר דחיי, דהא ליכא מ"ד דכל גוסס למיתה, רק רוב גוססין למיתה, מכלל דאיכא מיעוטא דחיו.

(ו) בפני ב"ד חייב, דכתי' ובערת הרע מקרבך - יש לעי', למה צריך קרא דובערת הרע מקרבך, הרי כיון דב"ד ראה הרציחה, א"כ שוב אין כאן חסרון של עדות שאי אתה יכול להזימה, וכמש"כ תוס', דב"ד כאן פוסק ע"פ ראיתם, ואי"צ לשום הגדת עדות, וא"כ שוב יש להרגו מעיקר הדין. וכ' הערוך לנר דמה דצריך קרא דובערת הרע, היינו משום דבעצם אין שייך לקיים בו הדין הריגה, שהרי עיקר המצוה להרוג רוצחים אין שייך כאן, שהרי מת ועומד הוא כבר, כיון דטרפה הוא. וע"ז קאמר דמ"מ איכא מצוה להורגו, מחמת

(א) בין בב"א בין בזאח"ז, כולן פטורין - פרש"י בב"ק (י:), שאין ידוע ע"י מי נהרג. והק' הדבר אברהם (א', כ', ט') דאם אמרי' דמה דבב"א כולן פטורין, היינו משום דאין ידוע ע"י מי נהרג, א"כ לכא"ר זה תלוי במח' תנאים אם אפשר לצמצם או א"א לצמצם, ולכא"ר ק' לומר כן. ועוד הק', דרש"י כאן פי' דהטעם הוא משום דכתי' איש ולא שנים, ולכא"ר סותר דבריו שם. וביאר הדב"א ע"פ מש"כ תוס' כאן (ד"ה בגוסס), דאין כוונת רש"י לומר דאין ידוע משום דא"א לצמצם, אלא הכוונה הוא דאין ידוע משום דכשהכהו הראשון ועשהו גוסס, אולי הי' מת מחמת אותה הכאה, וא"כ אולי באמת אין האחרון עשה כלום, או דלמא הי' חי כנגד הרוב, וא"כ באמת האחרון הוא הרוצח, וכיון דספק הוא, א"כ אין שייך להרוג א' מהם. אבל עכ"ז הי' שייך לומר דכיון דבין שניהם הרגוהו, א"כ הייתי אומר דהו"ל כאילו הרגוהו בשותפות, וא"כ יהיו שניהם חייבים, וע"ז אמרה תורה דלא אמרי' כן, אלא איש ולא שנים [ועפ"ז ביאר הא דס"ל לאיזה ראשונים דהיכא דדחפוהו שנים במעשה א', בזה לא בא הכתוב למעט ע"י א' ולא שנים, דהמיעוט הוא דוקא היכא דעשו מעשים נפרדים, בזה בא התורה לומר דאינם חייבים מדין שותפות, אבל היכא דעשהו מעשה א', י"ל דשניהם חייבין, וע"ש שהביא מח' ראשונים בזה].

(ב) בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו - וביאר הגמ' שהוא משום דס"ל לריב"ב דכל נפש כתיב, דמשמע כל דהו נפש. וע' בחי' ר' נחום (ב"ק, פרק א', אות שפ"ה) דהוסיף, דאין הביאור דחייב משום דאבד מיני' רגע של חיים, דא"כ אי"ז הכשרתי מקצת נזקו, אלא הכשר כל הנזק (והגמ' בב"ק מבואר דציוור זה הוא דוגמא מה דאי' במתני' שם "כל שהכשרתי מקצת נזקו, וכו'"). אלא ע"כ דאינו חייב אלא על רציחה גמורה, והוא הכשיר רק מקצת של הרציחה ע"י שקירבה.

(ג) רבנן סברי כל נפש, עדי דאיכא כל נפש, וריב"ב סבר כל נפש, כל דהוא נפש - הק' בחי' הר"ן בשם תוס', איך אפשר לדרוש מפסוק זה דבר והפוכו, דלרבנן אתי למעוטי, ולר"י לרבוויי. ותירצו דבאמת נח' במשמעות

דהיכא דהשור הורג בפני ב"ד שפיר נסקל, וכמו בעליו. והמגיד משנה כ' עליו דקרא דובערת נאמר רק באדם, וביאורו י"ל כדברי הקו"ש. **ובענין קו' הראשונים מהגמ' במכות**, דמבואר התם דצריך להעמידו בפני ב"ד אחר, ואין הסנהדרין שראו הרציחה יכולים לדון עליו, ע"ע במאירי כאן שהק' כן, דאין ב"ד יכולין להרגו משום שאין רואין שום צד להצלתו (ואף דאין מביאין הפסוק, מ"מ בראשונים מבואר דזה הסברא של הגמ' שם), וא"כ איך יכולין ב"ד להורגו. ותי' א) דכיון דטריפה הוא, אין חוששין כל כך להצלתו, (ב) זה צורך שעה הוא, דאם לא יהרג אף בפני ב"ד, ירגיל עצמו בכך.

ז) שלא בפני ב"ד פטור, לפי שהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה - כ' הערוך לנר דנראה מכאן דלגבי ראית ב"ד אין דין שצריך להיות עדות שאתה יכול להזימה. וכ' דכן הוא מן הדין, שהרי לא כתיב ועשיתם לו כאשר זמם אלא לענין עדים, אבל לא גבי דיינים.

ח) עדים שהעידו בטריפה והוזמו אין נהרגין - הק' הערוך לנר, מה שייך הזמה בעדי טריפה, הא אין נעשין זוממין עד שיגמר הדין על פיהם, והרי ע"פ עדים אין גומרין דין של טריפה כלל, כדאמר' לעיל דטריפה שרוצח או שרובע פטור. ותי' דע"כ מיירי שלא ידעו שהי' טריפה בשעה שגמרו דינו.

ט) מלמד שחובשין אותו - פרש"י, שחובשין אותו כדי שלא יברח. וע"ע בשו"ת הריב"ש (רל"ו) שהוסיף עוד טעם בזה, וכ' 'ועוד, שמי שעבר עבירה שיש בה חשש חיוב עונש, אין ראוי שילך ויטייל בשוק, בעוד שבית דין מעינין ונושאים ונותנים בדינו".

י) מקושש בר קטלא הוא, ומשה לא הוה ידע קטלי - העיר תוס', הא סתם מיתה בחנק, וא"כ למה לא נקט משה דמיתתו בחנק. ותי' דמסברא יש לדמותו לעובד ע"ז, דמחלל שבת בפרהסיא ככופר בעיקר, דכופר במעשה בראשית. והק' רעק"א בגלה"ש, א"כ מהכ"ת דבאמת מי שמחלל שבת בצנעא דינו בסקילה, הרי כל המקור להא דקיי"ל מחלל שבת בסקילה הוא מהא דמקושש,

מצוה לסלק מזיק מן העולם (אלא דסיים בקו', דהא לא נאמר ובערת הרע מקרבך ברוצח ורובע). **וע' בריטב"א במכות (יב.)**, דהק' מהא דאי' התם דסנהדרין שראו א' שהרג את הנפש אין יכולין להמיתו, דכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט, עד שעמדו בב"ד אחר, ולמה אין יכולין להורגו מדין ובערת הרע מקרבך. ותי' דשאני הכא דאין יכולין לדונו בפני ב"ד אחרת, ולכן הורגין אותו מדין ובערת הרע מקרבך נמשמע דס"ל דדין זה דובערת הרע מקרבך הוא דין רק היכא דאין יכולין לקיים הדין כפשוטו, אבל היכא שהי' שייך לדונו בב"ד אחר, אז אין הורגין אותו מחמת דין ובערת הרע מקרבך]. **וע"ע**

בקובץ שעורים (ב', ל"ט, ב'), שג"כ עמד בזה, למה צריך להא דובערת הרע מקרבך, תיפוק ל' דבפני ב"ד אין שייך הטעם דעדות שא"א יכול להזימה. וכ' דכיון דכתיב ונתת נפש תחת נפש, וטריפה אינו חשיב נפש, לכן אינו יכול להורגו מדין דיני נפשות, ולכן צריך הגמ' להא דובערת הרע מקרבך (והיכא שהעדים פסולים משום עדות שא"א יכול להזימה, אז אפי' מדין ובערת הרע מקרבך אין שייך להורגו). **ועפ"ז כ' ליישב**

מש"כ הרמב"ם (נזק"מ פרק י') דשור שהוא טריפה שהרג את הנפש אינו נסקל, משום שנא' וגם בעליו יומת, וכיון דהבעל אינו נהרג בכה"ג, כיון דחשיב כמת, גם השור אינו נסקל בכה"ג. ותמה הקו"ש על דברי הרמב"ם, הרי הגמ' פי' דטעם שהאדם טריפה אינו נהרג היכא דעדים מעידין עליו, היינו משום דהוי עדות שא"א יכול להזימה, ולמה כ' הרמב"ם טעם חדש שלא הוזכר בגמ', דחשיב כמת. ופי' דס"ל להרמב"ם דכיון דכתי' ונתת נפש תחת נפש, וטריפה הוי כמת ואינו כנפש, א"כ אין שייך לקיים בו דין הריגה, וכנ"ל. ולזה צריכין קרא דובערת הרע מקרבך, דמ"מ הורגין אותו. אבל פי' הקו"ש, דאי"ז דין של דיני נפשות, אלא דין אחר הוא לבער הרע. וחידוש הקו"ש דכיון דדין זה אינו מדיני נפשות, אלא דין אחר הוא, לכן אינו נכלל בגזה"כ דוגם בעליו יומת, וא"כ, מצד דין זה דובערת הרע מקרבך אין שייך להרוג השור, וחזר הדין דאינו נהרג משום דחשיב כמת, ולכן לא שייך בו הדין נפש תחת נפש. ולפ"ז יוצא דאפי' אם הרג השור בפני ב"ד אינו נסקל, שהרי אין שייך כאן הדין דובערת הרע. **והראב"ד פליג בזה על הרמב"ם, וס"ל**

דהפטור הוא משום דסכ"ס לא מכוון לבר חיובא. וכ"כ היד רמה, דכיון דלא מיכוין למקטלי' לאדם על כרחיך כשוגג דמי, דסבר לא קטילנא לי', והוא הוסיף להק' על רש"י דמשמעות לשון המשנה הוא דהחסרון הוא מצד כוונה, ולא משום התראת ספק. וכ' הערוך לנר דאפי' למ"ד התראת ספק שמה התראה, כאן לא שמה התראה, משום דיש ספק אם יבא לידי האיסור בכלל, וכמש"כ תוס' לקמן בסוגיין.

והרי המקושש ה' בפרהסיא, וא"כ אולי באמת מחלל שבת בצנעא דינו בחנק, והניח בקו'. וע' בפחד יצחק (להגר"י הוטנר, שבת עמ' צ"ט) שכ' ליישב, דהנה דין הנסקל הוא להסקל בבית הסקילה, שהוא חוץ לב"ד. אבל כל זה הוא בשאר הנסקלים, אבל מי שנסקל משום ע"ז אין דינו כן, אלא נסקל בשער העיר שעבד בה. וא"כ, אם דין המקושש להיות נסקל ה' מצד הא דדומה לע"ז, א"כ ה' צריך להיות נסקל בשער העיר. והנה, בפרשה שבה נתגלה למשה דדין המקושש בסקילה, נאמר ג"כ להוציא אותו מחוץ למחנה, הרי מתפרש דמה דנסקל המחלל שבת אינו משום דהוי כעובד ע"ז, אלא דין סקילה בפנ"ע הוא, ולכן אין מקום לחלק בין בפרהסיא לבצנעא. ותי' הקובץ שעורים בב"ב (שנו) דקרא סתמא כתיב, מחלליה מות יומת, ואינו מחלק בין צנעא לפרהסיא. ולכן ה' נסתפק משה רבנו, דאולי חנק הוא, וכמו שמסתבר בצנעא, או סקילה הוא, וכמו שמסתבר אם הוא בפרהסיא, וזה ה' ספיקו, אבל כשפשט לו הקב"ה דדינו בסקילה, מסתבר דבכל אופן הוא.

(א) משלם נזק וצער ליורשים - פרש"י דכן הדין בריפוי שבת ובושת, דהולכין אחר אומד האמצעי, ולכולהו אמדוהו. אולם ע' בערוך לנר דכ' דאפשר דדוקא נזק וצער נקט, דמשלם גם אם מת מאומד הראשון, דנזק וצער חייב מיד, דאם ה' מוכרו מיד לעבד נמצא דהוזק ממונו, וגם הצער שה' לו בשעת החבלה חייב מיד. אבל ריפוי ושבת, שאמדוהו לימי חליו והוא מת בתוך אותן הימים, א"כ י"ל דלא הוצרך לכך, ולא צריך לשלם כל מה שאמדוהו ליורשים. וכן בושת, מבואר בירושלמי דכ' התשלומי בושת הוא תלוי במה שהולך בשוק ונתבייש, אבל זה דלא חי ללכת בשוק, ממילא אין כאן תשלומי בושת בכלל.

(ב) נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם... פטור - פרש"י, דמה שפטור הוא משום דהתראת ספק הוא. והק' עליו המאירי, א"כ מה יעשה מ"ד דס"ל התראת ספק שמה התראה, איך יפרש מתני'. ולכן פי' המאירי